

Kritičko prijateljstvo u akcijskom istraživanju¹

Dr. sc. Branko Bognar, izv. prof.

Costa i Kallick (1993, 50) smatraju kako je kritički prijatelj² povjerljiva osoba koja postavlja provokativna pitanja, omogućuje viđenje odgojne prakse iz druge perspektive i nudi kritički uvid u djelovanje čije rezultate prati. Kritički prijatelj je spreman odvojiti vrijeme kako bi potpuno razumio radni kontekst i rezultate koje postižu pojedinci ili skupine nastojeći ostvariti svoje ciljeve. Budući da kritički pristup nosi sa sobom negativan prizvuk, kritičko prijateljstvo zahtijeva stvaranje povjerenja koje se postiže tako što kritički prijatelji ne koriste svoju ulogu za evaluaciju ili prosuđivanje već su spremni pažljivo slušati, pojašnjavati ideje, ohrabrivati i odvojiti vrijeme kako bi potpuno razumjeli što im je rečeno, spremni su ponuditi vrijednosne prosudbe samo ako se to od njih zahtijeva, reagirati na rad kao cjelinu i zalagati se za uspješnost djelovanja.

Kritičko prijateljstvo se ne može svesti na neki od oblika izvanjske kontrole ili supervizije koja je za praktičare često vrlo neugodna i koju oni ne vide kao nešto što im može pomoći u unaprjeđenju svog profesionalnog umijeća (Acheson i Gall, 1992, str. 7). Koliko god odgojitelji i učitelji nerado prihvaćali uvide u svoju praksu, oni teško mogu postići unaprjeđenja bez povratnih informacija kolega, a posebno bez pomoći iskusnijih osoba (Bognar, 2004). Kritičko-prijateljski odnos omogućuje praktičarima – akcijskim istraživačima prevladavanje nelagode koju sa sobom nose izvanjski oblici kontrole i započinjanje procesa suradnje koji podrazumijeva:

- pomoć akcijskim istraživačima u prikupljanju podataka (npr. vođenju bilješki o nastavnoj interakciji, fotografiranje, snimanje video zapisa, popunjavanje protokola promatranja nastave);
- davanje povratnih informacija o odgojnoj praksi;
- savjetovanje o mogućim rješenjima za uočene probleme;
- psihološku potporu akcijskim istraživačima posebno za vrijeme kriznih razdoblja u ostvarivanju planiranih promjena. (Bognar, 2006)

Unatoč nastojanju da se ulogom kritičkog prijatelja omogući unaprjeđivanje profesionalne prakse, ona može imati pozitivne i negativne učinke (Day, 1999, str. 101). Ukoliko se ostvaruje na vješt i povjerljiv način kritičko prijateljstvo može:

1. smanjiti utrošak energije i vremena potrebnog za ostvarivanje opservacije te olakšati prikupljanje i analizu podataka;
2. biti korišteno za provjeru predrasuda prilikom izvješćivanja;
3. ponuditi, tamo gdje je to prikladno, usporedbu s praksom drugih praktičara;
4. omogućiti kritički dijalog nakon nastave;
5. djelovati kao neformalni izvor koji praktičari mogu koristiti u vrijeme koje im najbolje odgovara;

---

¹ Ovaj rad je financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2018-01-8363.

² „Vaši kritički prijatelji (koje se još može nazvati 'kritičkim kolegama' ili 'kritičkim sudionicima'), mogu biti neki od ljudi s kojima radite. Ti kritički prijatelji trebaju biti voljni suosjećajno raspravljati o vašem radu. Vi i vaši kritički prijatelji birate jedni druge zbog čega trebate dogovoriti osnovna pravila vašeg odnosa. Te osobe mogu biti vaši najbolji saveznici i nikada ih ne smijete uzeti zdravo za gotovo. Isto tako očekujući potporu od svojih prijatelja, vi morate biti spremni uzvratiti im svojom potporom. To znači biti spreman, čak i izvan radnog vremena, ponuditi kao i primiti savjet, čak ako je to bolno ili neželjeno, nastojeći uvijek zahvaliti i ponuditi potporu.“ (McNiff, Lomax i Whitehead, 1996, str. 30)

6. stimulirati refleksiju u, na i o odgojnoj praksi te o kontekstu, uvjetima i ciljevima učenja.

Na drugoj strani, ako se radi o kritičkom prijateljstvu koje je ostvareno na neprofesionalan način tada ono može imati negativne posljedice:

1. ukoliko to nije uobičajena razredna praksa, tada posjete kritičkih prijatelja mogu ometati djecu i odgojitelje u njihovim aktivnostima,
2. kritičko-prijateljski odnos može zahtijevati dosta vremena te time postati kontra-produktivan,
3. ukoliko kritički prijatelji nisu u dovoljnoj mjeri razvili potrebne profesionalne kompetencije, tada je značaj njihovih posjeta upitan.

Kako bi se ostvarilo kritičko prijateljstvo dobro je formirati zajednicu učenja koja dio svoje aktivnosti može realizirati na redovitim sastancima (npr. svaka dva tjedna). U isto vrijeme sudionici zajednice učenja mogu surađivati i posredstvom interneta (npr. koristeći aplikaciju Moodle i/ili Vialogues). Za analizu nastave mogu se koristiti prethodno snimljeni videozapisi. Dobro je da svatko čija se odgojna praksa analizira objasni svoj profesionalni kontekst, odgojne vrijednosti koje bi želio afirmirati u svojoj praksi i sve ono što smatra važnim za razumijevanje snimke nastave. Ukoliko se odgojna praksa analizira posredstvom mrežnog foruma, objašnjenje može biti u pisanom obliku. Osim teksta, moguće je priložiti video zapis svog profesionalnog konteksta. Kako bi mogli sudjelovati u raspravi, potrebno je pročitati uvodni tekst praktičara čiju nastavu analiziramo te pažljivo pogledati video zapis na računalu vodeći pri tome bilješke. U svojim bilješkama posebnu pozornost treba posvetiti uočavanju svega onog što je i što nije u skladu sa značajkama odgojno-obrazovne prakse usmjerene na dijete. Osim toga, dobro je zabilježiti sve ono što smo gledajući snimku naučili, te što bi željeli sugerirati kao moguće poboljšanje. Za vođenje bilješki može poslužiti i protokol sustavnog promatranja. Svoje bilješke i komentare dobro je objaviti kao odgovor na uvodnu riječ praktičara čija se odgojna praksa analizira u za to predviđenom forumu. Pri tome je uputno slijediti predložene upute za promatrače:

- Započnite s pozitivnim impresijama koje su specifične i konkretne.
- Usredotočite se na vrijednosti i sadržaje koje je praktičar naveo. Dakako, uredu je izdvojiti i nešto drugo, ali svakako vodite računa o onome što praktičar smatra važnim.
- Formulirajte odmjerene i konstruktivne kritičke primjedbe. Izbjegavajte kritiziranje, omalovažavanje i negativne opaske koje mogu praktičara povrijediti.
- Ako je to moguće, izrazite svoje savjete u obliku pitanja (Zanima me jeste li razmišljali o tome da ..., i sl.).
- Uključite praktičara o čijoj praksi raspravljate u osmišljavanje mogućih rješenja uočenih problema i dopustite mu neka sam odluči koje sugestije mu se čine najprikladnijim.

Reference

1. Acheson, K. A., & Gall, M. D. (1992). *Techniques in the clinical supervision of teachers: Preservice and inservice applications*. New York & London: Longman.
2. Bogнар, Branko (2004). Poticanje kreativnosti u školskim uvjetima. *Napredak*, 145(3), 269-283.
3. Bogнар, Branko (2006). Akcijska istraživanja u školi. *Odgojne znanosti*. 8(1), 209-227.
4. Costa, A. L., & Kallick, B. (1993). Through the lens of a critical friend. *Educational Leadership*, 51 (2), 49-51.
5. Day, C. (1999). *Developing teachers: The challenges of lifelong learning*. London: Falmer Press.
6. McNiff, J., Lomax, P., & Whitehead, J. (1996). *You and your action research project*. London: Routledge.